

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК: формуємо вміння досліджувати звуки музики

Ірина БАРБАШОВА, д-р пед. наук, доцент
кафедри педагогіки, Бердянський державний
педагогічний університет, Запорізька обл.

Попередню статтю циклу ([див. "УПШ", 2019, № 4](#)) було присвячено важливому аспекту сенсорного розвитку молодших школярів — формуванню еталонних уявлень про властивості звуків музики. Продовжуючи тему, автор висвітлює методичні підходи до організації опанування учнями різноманітних способів застосування таких еталонів у дослідженні музичної дійсності.

Пропоновані навчально-перцептивні завдання варто використовувати при організації роботи з учнями 2–4-х класів за такими **напрямами**:

- актуалізація знань про розрізнення музичних звуків за висотою, тривалістю, гучністю, тембром;
- систематизація звуків за акустичними властивостями й позначення умовними символами;
- добір графічної моделі до мелодії-зразка та мелодії до графічної моделі-зразка;
- проведення розгорнутого звукового аналізу мелодії — її слухання, спів на повний голос ритмоскладами (*та, ті-ті; ді-лі, дон*) під інструментальний акомпанемент, відбивання руху і тривалості звуків рукою, викладання моделей звуків у почутих відношеннях;
- здійснення згорнутого аналізу мелодії — після слухання тихе її проспівування із закритим ротом, без інструментального супроводу (а капела); вправлення у співі за "столбицею", відтворення акустичних властивостей мелодії в інструментальній грі, музично-ритмічних рухах, створенні власних музичних композицій.

Детальніше розкриємо методику організації роботи над виконанням деяких завдань.

Акустичні властивості музичних звуків і їх умовні позначення

Навчально-перцептивні дії: систематизація музичних звуків за акустичними властивостями.

Обладнання: репродукція картини А. Куїнджі "Хмари", малюнок клавіатури фортепіано; нотний і аудіозапис музичних творів: С. Майкапар "Полька" й "Хмари пливуть", "Дударик" (в обробці М. Леонтовича); таблиці тривалостей, динамічних відтінків, "Музична грамота".

Методичні рекомендації. Педагог виконує фортепіанні мініатюри С. Майкапара "Полька", "Хмари пливуть" або організовує прослуховування їх в аудіозаписі. Звертає увагу другокласників на контрастний характер засобів музичної виразності: "Як можна охарактеризувати звуки "Польки" за висотою? (*Високі, легкі, світлі*). Подивіться на нотний запис твору (проекція музичного тексту на екрані). У якому ключі записані ноти? (*У скрипковому*). Які звуки музичного твору — низькі, середні, високі — записують композитори в цьому ключі? (*Середні й високі*). Чи багато в тексті нотних знаків на додаткових зверху лініях? Правильно, таких нот багато, вони позначають дуже високі звуки — другої та третьої октав (показує зазначені октави на зображенні клавіатури, програє на фортепіано). Тепер роздивіться таблицю тривалостей музичних звуків і пригадайте, як ці тривалості називають. Скажіть, які за тривалістю більшість музичних звуків "Польки". (*Восьмі, шістнадцяті*). Простукайте олівцем ритмічний малюнок музичного фрагмента (виконує першу фразу в дещо повільному темпі)".

Аналізуючи звучання й нотний запис п'єси "Хмари пливуть", учні встановлюють, що спочатку звуки дуже низькі, важкі й довгі, записані в басовому ключі, нотами з кількома додатковими лініями внизу (малої і великої октави), четвертними і половинними за тривалістю; відзначають появу високих звуків (12–15 такти), записаних у скрипковому ключі, — наче хмари розступилися й полинуло сонячне світло; синхронний рух мелодії в середньому і низькому регістрах (18–21 такти) й остаточне повернення низьких звуків (доцільно повторно прослухати музичну мініатюру, унаочнивши її зміст репродукцією картини А. Куїнджі "Хмари").

Потім педагог пропонує прослухати аудіозапис української народної пісні “Дударик” в обробці М. Лентовича у виконанні хору. Підводить дітей до усвідомлення головних ознак цього твору: “Зразком якої музики — інструментальної чи вокальної — є прослуханий музичний твір? А попередні п’єси? Які виконавські голоси ви почули? (*Чоловічі, жіночі*). Контраст яких динамічних відтінків яскраво виявляється в цій пісні? (*Гучно й тихо*)”. При повторних прослуховуваннях учитель дає завдання проілюструвати поступове посилення звучання — розведенням долонь у сторони, різку зміну динаміки — розкриттям долонь і розведенням пальців на *f* (форте); закриттям долонь, збиранням пальців у пучок на *p* (піано); поступове послаблення звучання — наближенням долонь одна до одної.

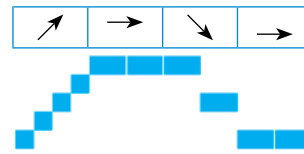
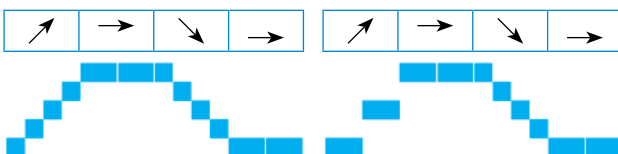
Звуковий аналіз мелодії. Алгоритм дослідження звуків

Навчально-перцептивні дії: добір графічної моделі до мелодії-зразка, добір мелодії до графічної моделі-зразка, відтворення акустичних властивостей мелодії у співах, інструментальній грі, музично-ритмічних рухах.

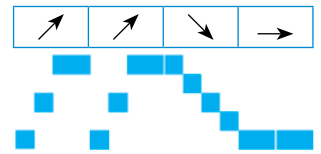
Обладнання: схеми мелодійно-ритмічних фігур, картки-такти фрагментів пісень, зображення звукоряду (музична “столбиця”); індивідуальні набори графічних моделей музичних звуків, матриці-звукоряди, картки-такти зі звуковисотними й метроритмічними рисунками, схеми задач на засвоєння систематизації музичних звуків за тембром, дитячі ударні інструменти.

Методичні рекомендації. 2-й клас. Педагог програє мелодію (I-II-III-IV, V – V, V – III, I – I; П П | I | I | I | I), організовує її аналіз: “Послухайте мелодію. У якому напрямку — висхідному, на одній висоті або низхідному — вона рухається спочатку (програє перший такт)? (*У висхідному*). Як це відбувається: плавно, поступово — зі сходинки на сходинку — чи стрибкоподібно? (*Поступово*). Які звуки мелодії за тривалістю — короткі чи довгі? (*Короткі*). Чи змінюється висота звуків у середній частині мелодії (програє другий такт)? (*Ні, звучать однакові за висотою звуки*). Які ці звуки за тривалістю? (*Довгі*). Яким потім стає напрямком мелодії? Який він наприкінці звучання (програє третій і четвертий такти)? (*Низхідним і на одній висоті*). Як рухаються звуки вниз: послідовно чи стрибками? (*Стрибками*). Якими звуками — короткими чи довгими — завершується мелодія? (*Довгими*)”.

Учитель ще раз програє мелодію, демонструє три мелодійно-ритмічні схеми й пропонує вибрати серед них ту, яка відповідає почутій мелодії.

Як варіант вправи можна запропонувати дібрати мелодію до її мелодійно-ритмічної схеми: педагог демонструє графічне зображення поспівки “Санчата”,* спонукає школярів до визначення її характерних ознак: “Розгляньте схему і скажіть, як починається мелодія, яку потрібно відгадати, — у плавній послідовності звуків чи стрибками? (*Стрибками*). Які ці стрибки — висхідні чи низхідні? (*Висхідні*). У якому напрямку мелодія рухається потім? (*Низхідному*). Знайдіть на схемі ту частину, яка відображає рух мелодії на одній висоті (один з учнів виходить до дошки й показує відповідний фрагмент — четвертий такт). Що ви можете сказати про тривалість звуків — вони короткі чи довгі? (*І короткі, і довгі*)”.

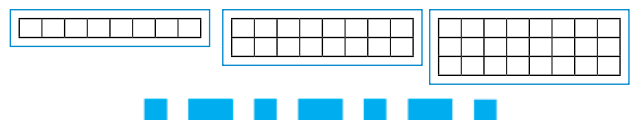

Після цього учні слухають добре відомі їм пісні — “Ходить гарбуз по городу” (українська народна; 2 такти), “Диви-диви” (музика В. Верховинця, слова народні; 4 такти) — й аналізований твір, упізнають задану мелодію, сигналізуючи про це підняттям руки. У подальшому можна замінювати мелодійно-ритмічну схему нотним записом, чергувати або обирати інші об’єкти звукового аналізу, демонструвати відразу всі графічні моделі й ідентифікувати їх із почутим музичним матеріалом.

Навчальні завдання, спрямовані на відтворення характерних акустичних ознак мелодії, доречно організувати із застосуванням звукових матриць (таблиць), що відображають висотні й ритмічні відношення між звуками. Педагог виконує на фортепіано або іншому музичному інструменті найпростішу поспівку на одній, двох або трьох суміжних сходинках/ступенях, як-от:

- 1) I – I, I-I-I-I; I | П П;
- 2) I-I – I, I-I – I; П I | П I;
- 3) I – II-II, I – I; I П | I I;
- 4) I – II, I-II – I; I I | П I;
- 5) I-II-I-II, III – I; П П | I I;
- 6) I – II-II, III-II – I; I П | П I.

Діти слухають поспівку, під час наступного програвання проспівують її вголос ритмоскладами (*та, ті-ті; ді-лі, дон*), відбиваючи рух і тривалості звуків рукою, викладають на матриці їхні моделі в почутих відношеннях (синхронно проспівують мелодію із закритим ротом на звук [м]).

*Див. Лобова О. Уроки музичного мистецтва в 2 класі. К., 2013. С. 90.

Вітаємо всіх, хто обрав

комплект підручників для 2 класу
від видавництва "Світлич"

Ми гарантуємо повну
методичну підтримку
педагогам, які користуються
нашими підручниками

- ☀ Розгорнуті календарно-тематичні плани
- ☀ Комплекти робочих зошитів з інтегрованих курсів
- ☀ Навчальний зошит з інформатики
- ☀ Збірка компетентнісних завдань (для підсумкових контрольних робіт)
- ☀ Додаткові навчально-методичні матеріали на сайті svitdovkola.org

Щиро дякуємо за довіру!

Щоб не пропустити наші новинки,
підпишіться на розсилку на сайті:

SvitDovkola.org